

Драган Симеуновић
ГРАНИЦА И ИДЕНТИТЕТ

Dragan Simeunović
BORDER AND IDENTITY

ПРОМЕТЕЈ Нови Сад
ЦЕНТАР ЗА КУЛТУРНЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ Нови Сад

Уредник
Зоран Колунџија

Издавање ове књиге помогао је

Град Нови Сад
Градска управа за културу

Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад, 2025.

Ниједан део ове књиге не може се користити нити репродуковати у било ком облику без писане сагласности издавача. Сва права задржана.

Драган Симеуновић

ГРАНИЦА И ИДЕНТИТЕТ

*ФЕНОМЕН ГРАНИЦА
ИДЕНТИТЕТИ И ГРАНИЦЕ*

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Концепції идејної залеґа

ПРОЛЕГОМЕНА

Предговор

ФЕНОМЕНОЛОШКИ О ОНТОЛОГИЈИ ГРАНИЦЕ

Дарко Танасковић

Драјан Симеуновић

ГРАНИЦА И ИДЕНТИТЕТ

ФЕНОМЕН ГРАНИЦА

ИДЕНТИТЕТИ И ГРАНИЦЕ

Прислов

ТАЈНЕ ФЕНОМЕНА ГРАНИЦА:

НЕКАНОНИЗОВАНА ДРУГОСТ И ТЕОРИЈА МОГУЋИХ СВЕТОВА

Јелена Делибашић

НОТА О АУТОРУ

ПРОЛЕГОМЕНА

Феномен граница је, не само у Србији, већ и у целом свету, актуелнији него икада. Иако живимо у времену у ком су границе недавно биле проглашене сувишним и провизорним, нагли прилив миграната, међугранични спорови и Дамоклов мач сепарације, који виси над главама немалог броја европских и неевропских мултиетничких и мултирелигијски структурираних друштава, учинили су границу, као феномен, веома актуелном не само на политичком и војном, него и на економском и културном плану.

Феноменолошки приступ објашњењу смисла границе показује да су разноврсне границе присутније у нашим животима далеко више него што ми то примећујемо, да су државне границе најчешће прокламоване као трајне и стабилне, а да су, заправо, несталне и крхке, и сигурне само онолико колико друга страна, преко границе, то хоће и може. Методом апстракције, упоредно-историјском и херменеутичком методом која је неизбежна у сваком феноменолошком истраживању, намера је да се покаже да границе нису само места сукоба, већ и сусрета.

Циљ је одређење појма границе не само као линије, већ и као територије уз линију са дужином, утврђивање њене друштвене и, нарочито, политичке функције, одређење посебности културе границе и њене неизбежно мултикултурне димензије, затим односа границе према центру и периферији целине која се њоме граничи, као и њене ефективности у времену кризе и перспективе у глобалистички устројеном свету. Закључак је синтетичког карактера и обухвата не само огледне домете, него и имплицира тезе о граници као феномену прошлости, садашњости и будућности.

Аутор

Предговор

ФЕНОМЕНОЛОШКИ О ОНТОЛОГИЈИ ГРАНИЦЕ

Било да је реч о сеоској међи, граници између покрајина, држава, великих империја, светских макрорегиона, па све до хантингтоновских раседа између цивилизацијских формација, граничне линије, а још више гранична подручја, поседују властиту моћну онтологију, како је то за Балкан констатовала Марија Тодорова у својој вредној, вишеструко међашној студији – „Имагинарни Балкан”. Међутим, и она је сматрала да тежиште анализа које се баве питањима геополитичких и геокултурних идентитета треба, са проучавања граница, померити на проучавање простора, „јер су границе веома проблематичне као полазна тачка, пре свега, зато што су променљиве, односно зато што се могу повлачити по различитим критеријумима (географским, политичким, етничким, културним)”. Наиме, према мишљењу познате бугарске научнице, не треба се чудити томе што су баш границе биле омиљени предмет идентитетских студија, „јер се управо на границама, на ивицама, и одвија диференцијација, односно раздвајање целина”, а „пошто идентитет и алтеритет – идентичност и другост – живе у симбиози, њихове се најистакнутије одлике артикулишу управо тамо где се они сусрећу – на границама” (*Имаинарни Балкан*, Београд, 2006, 19–20). Тако алтеритет (другост) постаје базична категорија друштвеног искуства, али и фундаментална категорија за анализу друштва, што је неодољиво привукло теоретичаре и истраживаче у одређеном броју научних дисциплина (од историографије и етнологије, преко социологије,

до културологије и, посебно, имагологије). Међутим, ово несумњиво тачно запажање једног балканолога (и балканофила) који спознаје и промишља онтологију Балкана, о усредсређености знанствене мисли на појам границе није, бар како се мени чини, у супротности са увођењем простора као основног предмета посматрања и проучавања идентитетских и иних студија, јер и граница је, сем у смислу (геодетски повучене) линије протезања државних и, уопште, административно-политичких граница, ужи или шири простор с једне и с друге стране те веома битне, али и животно апстрактне и потенцијално увек променљиве линије. У већини језика (не и свим!) постоје (бар) две речи којима се означава граница и које се у ширем, семантичком погледу осећају као синоними, али које то, заправо, нису. Тако за линију разграничења у енглеском имамо *border*, а за погранични појас (значи простор) – *frontier*, у италијанском – *confine* и *frontiera*, у француском – *confins* и *frontière*... Како би се могло говорити о „онтологији Балкана” кад се не би имао у виду простор? А са друге стране, ко може оспорити да је Балканско полуострво, у континентално-цивилизацијској конфигурацији, погранични простор између европског Запада и азијског Истока? Дакле, изучавање граница увек је и неизбежно суочавање са простором којим се оне протежу, кроз географију, историју, политику, културу... Кроз људе. Овакав концепцијски целовит, свеобухватан, а неминовноинтердисциплинаран приступ феноменологији граничног особито је значајан и потребан у његовом промишљању из, условно речено, српске интелектуалне, али и егзистенцијалне перспективе, јер, како је то у својој капиталној синтези – „Дуго кретање између клања и орања” (Београд, 2007, 48), записао Милорад Екмечић: „Срби нису имали никад јасне територијалне границе, јер је национална граница раздвајала породице, села и

територије, и нигде није географски логична”. Ту истину, у конкретном контексту једног одређеног, преломног историјског тренутка Париске мировне конференције, после Првог светског рата, исказује запажање Јована Цвијића у огледу „Границе и склоп наше земље” (из 1920. године): „Нису на Париској конференцији стављене у питање основне земље једног народа, које чине његов етнографски блок; код нас још мање, јер је наша измучена војска стигла да их заузме, и држава се, како-тако, организовала пре него што је Конференција започела рад. Међутим, у најкритичнијем облику стављено је питање о свим нашим периферским земљама и, према томе, о правцу и природи наших државних граница” (*Цвијићева књиџа*, Београд, 1927, 1). Може ли се разложно оспорити да је и током последњих тридесетак година у току процес преиспитивања и редефинисања државних граница Србије, са озбиљним и дугорочним последицама по делове српског народа који живи у нашим, како се изразио Цвијић, „периферијским земљама”, а кроз које се протежу нове међудржавне међе, већ успостављене или у претежно насилном настајању и противправном исцртавању?

Уопште, у тренутку кад нам се као засебно издање предочава вредан Симеуновићев оглед о граници/ границама, ова тема постала је актуелна и на општијем – европском па и глобалном плану. Јер, са једне стране, претежно са Запада се, пропедевтички и пропагандно, већ подуже, намеће схватање да у глобализованом поретку, заснованом на заједништву либералних вредности и (диктираних) „правила” која смењују норме међународног права, границе губе значај, док смо, са друге, насупрот томе, реално, сведоци пројекта прекрајања граница и немилосрдне борбе за спровођење њихове ревизије. Најугледнија италијанска геополитичка ревија није случајно понела наслов *Limes...* „На границама се истински

спознаје оно што је суштински битно и за средишта”, објашњавао је њен оснивач, политиколог Лучо Карачоло. Зато је био потпуно у праву пољски писац Кшиштоф Чижевски, који је уесеју „Лимеси агора” (2003), своју одлуку да се посвети посматрању проблематике „пограничја” („не *borderline*, већ *borderland* = заједничке територије, чије су границе унутра, док је спољашња граница – као код Николе Кузанског – нигде”) образложио следећим речима: „Промена става према питањима граница увек је била јако повезана с формирањем новог погледа на свет. Садашњи тренутак је време превредновања, пада старих система и хијерархија, те зато поново постаје важно питање разумевања граница данас” (*Еџос њоїраничја*, Београд, 2010). Чижевски је своја запажања изнео пре безмало двадесет година, али она су и данас несмањено актуелна, с тим што су „превредновања и пад старих система и хијерархија”, које он помиње као обележја епохе, у међувремену, добили на замаху, али и изазвали реакцију, условно речено, „старих система (вредности) и хијерархија” које узвраћају ударац. Пограничја, у свој тој узбурканој дијалектици, са иманентном им онтологијом, задржавају средишњи значај, док центри као да се губе на периферији, што је, наравно, само привид, али у свету паралелне реалности, којим се крећемо и у чијој функцији се доносе одлуке од егзистенцијалног значаја за животну реалност људи и народа, границе (опет оне!) између стварности и њеног симулакрума, бодријаровски речено, постају опасно неухватљиве и срачунато варљиве. Шта је друго трагична судбина Украјине (*Nomen est Omen!*) до страшне патње бића једног великог пограничја коме центри не допуштају да буде оно што јесте или би могло да буде?

Мисаоно широко постављеним, а феноменолошки продубљено и танано спроведеним подстицајним огледом о

— | Драган Симеуновић

комплексним и слојевитим појмовима границе и граничног, Драган Симеуновић отвара епистемолошку капију кроз коју ваља проћи и утире сазнајни пут којим се може поуздано кретати ка свестраном сагледавању и стварном разумевању дубинског смисла појавних омеђености и размеђености, са којима се човек и човечанство вазда усудно срећу и који их стално прате. Додатну вредност овом, у сваком погледу, суверено писаном огледу, прибавља сензибилитет који припада рационализованој емпирији граничног менталитета.

Дарко Танасковић